

Изази Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годи-
ну ф. 6, за по године ф. 3,
за четврт године ф. 1 и
50 новчића.
За АУСТРО-УГАРСКУ
за годину ф. 6, за по год.
ф. 3, за четврт године ф.
1 и 50 новчића.
За СРБИЈУ за годину
ф. 7 за друге земље ф. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Претплата шаље се у
плаћеним писмима непо-
средно администрацији «Гл.
Црногорац» на Цетиње, а
може се и картом упућ-
ницом на пошту у Котор.
Дописи шаљу се уредниш-
тву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од
реда 5 новч. За огласе веће
и на дуже вријеме мање.

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Позив на предплату.

Крај ове године примиче се а
с њим и излазак претплати на наш
лист. За то умољавамо све наше прет-
платнике, да се пожуре са обновом
претплате још прије измака ове го-
дине.

Мислимо, да се поњају околнос-
ти и прилике, у којима се лист ове
године налази, а нек нам се незамјер-
и, што овђе изјављујемо, да ће се
сваком, без обзира на стање
и звање, обуставити по шаљање
листа, ко се за времена не-
претплати.

«Глас Црногорца» стоји као и
до сад:

За Црну Гору:

на годину — — — ф. 6.

« по године — — — ф. 3.

« четврт године — ф. 1 и 50 н.

За Аустро-Угарску:

на годину — — — ф. 6.

« по године — — — ф. 3.

« четврт године — ф. 1 и 50 н.

За Србију: на год. ф. 7.

За друге земље на г. ф. 8.

Претплата нека се шаље:

Администрацији «Гл. Црногорца».

„Лија је долијала“.

Ако се Турци крај своје варвар-
ске нарави још икаквим својством
одликују, то је доиста ванредна лука-
вост, којој ћеш међу свијем другијем
народима залуду премца тражити. Сва тур-
ска образованост као да имаједину циљ:
савршенство у лукавству. И
промотриш ли дјела турскијех полити-
чара незнаш, да се више дивити или
њиховијем лукавијем скоковима, или
прирођеном им безобразлуку и кон-
зеквенцији, којом исте извађају.

Још онда, кад у Јевропу први
пут крочише, видимо их, како својом
хитрином свађајући противнике ме-
ђусобно, исте слабе и по том лако
с влађују. У прилици и неприлици
свагда су себи тако помогли, свагда
су се вјешто изврпољили и исколеба-
ли. Та, девиза најпростијег турског
политика јест: «Завади Боже крет»!
Риједки су случајеви у историји њи-
хова боравка на јевропској земљи, ће
они тако неупсјеше. Вјештином сво-
јом у лукавству знали су Турци
свагда — а најнови догађаји то најбоље
доказују — велики дио јевропскога јав-
нога мњења, крај свега свога варвар-
ства, крај најбруталних и најнечовјеч-
них дјела својих не само завести не-
го савршено и за своју ствар пред-
бити. И кад помислимо, како је то
њима, крај најстраховитије неморал-
ности њихове ствари, сваки пут сјај-
но за руком пошло, мора-
мо признати, да у лукавству Тур-
чину нема премца. Кад год је
Јевропа позвала свога турскога сажит-
теља пред свој форум, да га суди
ради његових дивљачких иступа, лу-
кави Турчин знаде свагда, да сви-
јем судијама вјештачки шине праши-
ном у очи, те је своје судије, тако
ослајепљене знао смутити, да су се
на увеселење Турчина међу се до
крви воштили.

Тај приказ предочава нам се на
сваком листу турско-јевропске исто-
рије, а у његовом кулминацијом

сјају видимо га у кримском на у
данашњем српско-турском рату. Сво-
је неприлике и невоље нико незна-
ђаше тако вјештачки приудесити
туђем сачуству и саучешћу, као
што то Турци могаше. Његови тако
стечени пријатељи и бранитељи уста-
јаше увјек за турску ствар са већи-
јем одушевљењем, да, са већијем фа-
натизмом него сам Турчин.

Но у толикој мјери и таквим безобраз-
луком, не удари Турчин још никада
у очи добројуде Јевропе, као што је
данас. Помислимо: Султан прогласио
«турски устав»! — Или с други-
јем ријечима: Султан суспендо-
вао Ислам! — Није ли у Абдул
Хамиду оживио дух Константина Ве-
ликога, основаоца данашње престони-
це му, који до тад потиштено Хриш-
ћанство диже изнад поганства, бив-
шег дотлен државном религијом! —
Малодушан посматрач, који није по-
свећен у лукавство турске лисице,
могао би се преварити, па збиља по-
мислити, е је Хамиду као и Констан-
тину дошло до тога, да: «нужда закон
мијења». Но нехитајмо; «живу свецу
нејевајмо тропар»!

Истина, кад се султаново господ-
ство неби распостирало и ван Јев-
ропе, ми би вјеровали, да је ту му-
хамеданској системи одзвонило и да
се она по природном закону раствара
и апсорбује у Хришћанству. Али док
султан распостире своју власт и на
друге стране свијета, у којима и по-
чива права снега колико турској др-
жави толико и Исламу; дотлен држи-
мо, да је добровољно хришћанство
мухамеданства од стране турскијех
државника само финта, само варка;
њихово попуштање Јевропи, Јудин
пољубац, за којим се издајство и пре-
вара крије. Турци хоће, да се отресеу
досадне Јевропе, и у ту циљ неисти-
де се исту најкрупније залагивати и
заважавати; а скину ли ову с врата,
као што се извјесно надују с погле-
дом на њихово петстогодишње иску-
ство, да јој се онда смију и ругају,
све да се за бокове држе.

«Пуцњава топова, што је мало
прије чуше, навјешћује проглашење
устава, којим ће се промијенити ста-
ње отоманске царевине, «рече Сафет
паша, кад је неки дан отворио прву
сједницу цариградске конференције; и
кад му јеврепска пуномоћници преда-
доше своје предлоге ради усвојења,
додаде паша: «Конференција ће дати
порти времена, да предлоге може ва-
љано проучити и сходан одговор да-
ти».

Како ће тај одговор гласити, није
тешко погодити: Отоманска је царевина
устава држава, и султан уставни
владалац, који не може санкциониса-
ти законских предлога, који нијесу
прошли кроз легислатуру; за то се
конференција обавјештава, да ће се
њезини предлози тек онда моћи на
санкцију подијети, кад прођу кроз
законодавна тијела; а дотле нек се
конференција пристрипа! — И ето тако
мисли се Турска извинити јевропском
притиску, и тоје једина циљ протла-
шенога устава. До душе, план је баш
турски удешен, но овога пута би
рекао, да је турска лаж превише
крупна, него да би се најмалодушни-
јем сакрити могла, те је сва прилика,
да је — «лија долијала».

«Конституција» и «теократија»,

«слобода савјести» и «државна рели-
гија», «коран» и «јеванђеље», ватра
и вода — одвише су рукописатељне
одријек, него да би још ко вјеровао,
да се даду у склад довести.

Само ћеца могу вјеровати, да ће
турски државници, док је извор и
основ њиховој државној и религијозној
снази у Азији, драговољно на то при-
стати, да се мухамеданство хришћан-
ише. Ако дође до тијесна, Турци
ће вољети да и свој јевропски посјед
жртвују, него што ће допустити, да
се подкопа основ њиховој вијерској
системи у опште.

Сви досадањи султански фермани,
хати-хумајуми, хати-шерифи, ираде,
како ли се те турске лаж и називљу,
скупа са најновијем издјелом под и-
роничнијем именом «устава», што су
под притиском јевропске културе да-
ване у корист Хришћанима, биле би
давно упропастиле Ислам, да су из-
ведене, а са Исламом, који је и основ
државној системи и саму државу за-
копале.

Обнова застарале и учмале сис-
теме са новом и животном јест —
чаша смртоносна отрова уливена у
прву. То Турци инстинктивно пони-
мају, за то су и остала и остаће сва
турска обећања, која и најмање њи-
хову систему алтерирају, додирују,
проста варка, остаће само — на па-
пиру.

Измучена и изварана Јевропа
тешко да ће се дати више заводити,
те ће по свој прилици, најнови и нај-
крупни турски покушај, за њу изигра-
ти, достојанствено одбити.

И ако је примирје два мјесеца
продужено, тијем ситуација није ни
најмање окренута. Одговор турске
владе неће велесиле дуго исчекивати,
а кад сједује, било данас, било сутра,
Јевропа ће довикнути: Нећеш лијо;
ти си — «долијала»! — Тај час ни-
је далеко и можемо га спокојно ис-
чекивати.

ПОЛИТИЧНИ ИЗГРЕД У ПЕТРОГРАДУ.

«Правитељствени вјестник» од 10. о.
саопштава следећи случај, који је у рус-
кој престолници особиту позорност пробу-
дио и занимање цијеле јевропске штампе
на се обрнуто:

«6. Децембра, при свршетку бого-
службе у казанском храму, почеше се у
знаменитом броју у храм сакупљати мла-
ди људи, на којих спољашности бијаше
предполагати, да исти принадлеже у број
учеће се младежи. У храму младих љу-
ди бјеше опазити неке женскиње. У ври-
јеме службе понављали су се ти млади
људи, као и примакнувши им се женске,
врло неприлично: они прелажаху с мјес-
та на мјесто, смијаху и као о нечем до-
говараху се. По свршетку божије службе
скуп тијех необичнијех посјетитеља храма
спусти се низ улазне љестве цркве, и о-
тишавши од ње неколико крокова, остави
се и заокружи. Стојећи у сред скупа
млад човек обрати се к окружујућим
га са следећијем ријечима: «Ми свагда
бројимо овај дан у спомен прогнаннијех
на работу у руднике . . . » и наспоме-
нувши за тијем неколико дотичнијех оби-
тељи и наразумљивијех ријечи, сврши
своје слово узвиком: «Да живи слобода,
ура!» Клицање то би прихваћено од око-
ло њега стојећијех лица. За тим тај мла-
ди човек трже испод назуха једном
крај њега стојећем сељачком младићу
красан барјак, с натписом: «Земља и во-
ља», те настави викати «ура!» При том
неколико људи, стојећијех у средину
скупа, дигосе на руке сељачкога млади-
ћа, који је такође викао «ура!» машући
барјаком. Међутим, из тога скупа чуше
се гласови, предлагајући да се не разлази,

него да се тако упуте неским проспек-
том; други напротив, изјављаше виком
жељу, да се развију што прије. У том
приспије и надзорник са редарством, који
су били сретени лицама, која су тај изгред
испочетка црвком а после и ударцима
спречавала. Публика, која је тога часа
на страни стајала, зачуђена тијем руж-
нијем случајем, кад више противљење
ради полиције, вршеће своју дужност,
прискочи у помоћ редарству, онколи на-
рушитеље поредка и заједно с полицијом
арестова 32 човјека и међу њима 11 жен-
скиња. Остали дио изгредника, при том
окрету дјела, разбјежа се брзо које куда.

Истрага је одпочела на основу зако-
на од 19. Маја 1871.»

Истина, овакви случајеви по свијем
већијем јевропскијем градовима нијесу
необични и невиђени појави; та још су
нам у живој памети лањски изгреди у
Грацу па најнови у Пешти и Прагу; али
прилике, у којима се збила петроградска
демонстрација са својом у клицању;
«Земља и воља» маркираном теденцијом
дају нам побуда, да о ствари коју више
просборимо.

Свему свијету познато је данашње
и нечувено одушевљење рускога народа
за свету ствар њихове по крви, по језику
и по вјери сродне, али у својој носрећи
од свакога напуштене, у агонији вапију-
ће славенске браће на балканском по-
луострву.

Можда нема случаја у свој историји
да се који народ за какву идеју тако о-
душевљео, као што данас руски за «ос-
лобођење» своје паћеничке браће. Ту он
стоји као један човјек, као цин, коме
ништа на пут стати нити смије нити мо-
же. Оваква струја непознаје запријека:
она иде попут вихора, који, чим се даље
врта, тим постаје све грозни и страховити,
ни горе ни море, нити стијене ни кршеви
нијесу у стању да тој сили одоле него
поставију плијеном њезине страхоте, дижу
се небу под облаке, одклен, постигнувши
максимум своје силе свој скут размери и
све заробљене елементе у низину обори;
и — јао си га крају, куд тај ужас дох-
вати. Но с овом природном појавом нера-
чунају само руски политичари, ње се куд
више плаше они, који виде да се олујина
њима изнад главе диже, те у свом стра-
ху бацају у ковитлац пијесак, у ђетињ-
ској нади, да ће га разорити изауставити.
Противници руске робујуће браће упре-
пастили су се од «сјеверног колоса», у
ком бије 80,000,000 јуначкијех срцаца, али
који дише једном душом; боје га се, јер
он пође, да избави «браћу — мученике»,
јер се крену, да смлави и уништи њего-
ве окрутне и бруталне мучитеље. Прена-
нули су се, па су пошли, да колосу које
срце нечунају, да га тијем ране и ослабе.
И збиља пође им за руком: истргоше
стотину ђетињих срца, између оне мили-
онске грдосије, најоше стотину црних ку-
кавица, које на Никољдан пред казанским
храмом закукаше: «Наша земља и наша
воља!» — као да је до сад у Русији вла-
дала турска, мађарска или инглешка во-
ља; као да тенденције руске владе могу
бити друге него тенденције рускога наро-
да.

Ако се је икада икаква влада пода-
ла жељи и вољи свога народа, то је из-

вјесно руска влада овога пута. Па какву другу вољу хоће данас издајнички жуто-кљуну у својој земљи? — Ваљда турску! —

Нема сумње, и ђеца знаду, да та лубачка лакрдија нема ни извора ни мјеста у руском народу при његовом данашњем покрету.

Варница је, бездвојбено, из вана бачена, да се у сумњу доведе једнодушје и лојалност рускога народа; то је извјесно мајсторја «Мидхатова и дружини», да се бајаги свијету покаже, како Русија има најмање право, да у Турској поставља услове мира и слободе, кад се у њезиној кући уздише за «народном вољом и слободом». Овај факт је можда већ истрагом доказан кад ми ово пишемо.

Невелимо да и у Русији, као и у другим јевропским државама, нема социјалистичких окулжања; али да су ти вјетроглавци баш овај моменат, кад руски народ стоји еднотушан, као један човјек, сматрали за најзгодни за развиће барјака своје «петролерске воље» неће ни будали на ум пасти. Мотиви су и побуде томе дакле са свим друге природе, који ван Русије ештествују.

Политички преглед.

— Из Атине брзојављају, да је грчка комора усвојила владин предлог, да се позове на оружје 120,000 људи.

— Из Цариграда јављају, да је лорд Салисбери читовао Султану, да су све државе једногласно закључиле, да порта има пристати на конференцијске закључке; у противном случају, да би сви-посланици оставили Цариград, и да би инглешко бродовље кренуло из бесичког залијева.

— Јавили смо, како су велесиле намјениле Белгији, да она са 6000, својих војника постави ред на Балкану; по бруселска влада није се могла спријатљивити с том мишљу, те је на своје заступнице управила окружницу, у којој иста одбија понуду велесила са овом мотивацијом:

1. Белгијски устав испржа ни комори ни краљу тога права, да употребљују своју војску за цијели вањскијех сила;

2. Уздржавање 6000 војске стало би Белгију толикијех трошкова, да би се већ тога ради тај предлог морао одбити;

3. Белгија већ могла без дозволе портине, ту окупацију извршити. Но та дозвола до данас непредлежи.

Веле, да је ова нота изненадила дипломатију.

— 12. овога проглашен је у Цариграду «турски устав», кога на другом мјесту у телеграфском изводу саопштавамо.

— Генерал Никитин, кога је руски цар умјесто Черњајева именовао врховним заповједником српске војске, држао је над истом смотру, којом је приликом врло ратоборно говорио: «За осам дана, рече, моћи ћете, да о пет покажете ваше за свје дочено јунаштво!»

ПОДЛИСТАК.

ВИЉЕМ ГЛЕДСТОН.

(Из «С. П. Вједомости» превоо М. Драговић).

Глава и заштитник антитурскога покрета у Инглешкој јест Виљем Гледстон који је ријечју и дјелом ишао као браниоц угњетенијех Славена, а као противник и строги судија муслиманскијех присталица. Гледстон је произвео велики народни покрет у Инглешкој: он је први отворио очи Инглезима, указавши им пронаст у коју их води политика Дизраелијева. Он је први јавно у Инглешкој почео да брани Русију и њену политику на истоку. Бранећи у ово вријеме политику Русије на истоку, ризиговао је да не обрати на себе општу мржњу, но Гледстон се тога није бојао, и благодарен његовој радњи, у Инглешкој су се почели купити митинзи у корист Славена, с протестима против политике светоцарскога кабинета.

Виљем Гледстон учествовао је у «народној конференцији», која највише има њему благодарити свој постанак. Његовоме примјеру следовали су многи други. Инглешке знаменитости, из области политике, литературе, науке, художества, финансије, промета и трговине, сајединили су се к великоме «Вигу» изражавајући своју дубоку мржњу к Турцима и велико саучешће к балканскијем Славенима. Гледстон је својим ораторством на митинзима

Из Биограда јављају, да се у тамошњим дипломатскијем круговима проносе гласови, да ће кнез Вреде бити премјештен у Букарешт.

Све српске чете, прве и друге класе, добиле су 16. овога заповјед, да се сакупе у својим котарима, одакле ће одма кренути пут бојишта.

— Из Пеште телеграфичу, да се тамо 16. тек. држало министарско вијеће под пресједништвом цара. Ушљед тога читују сви мађарски листови бојазан ради загонетне вањске политике, те савјетују, да се интервенише, кад се већ мора у Србији а не у Босни; и то би значило проти Русије и са Турецком,

«Пет. лорд.» вели: «Шта хоће да закључи министарско вијеће? — Ако хоће шта добро, то нека буде окупација Србије!» — «Баби се свило што јој је мило!»

Преглед новина.

— «Хавас» јавља, да ће Салисбери захтјевати од Султана, да пристане на закључке конференције; иначе да има налог, оставити Цариград и наредити Инглешкој морнарици одлазак.

— «Голос» пише: «Католичкој Аустрији, која је некада служила као бедем против невјерницима, била је у балканској трагедији намјенила велика историјска улога. Понављамо: Ми се надамо да је мисија грофа Зичија недвојбено искрена и срдачна значаја; но морамо са жалењем констатовати да се при опћем становишту, које заузимље Аустрија, намеће сумња и онијем људима, који јој добро мисле, да у будуће такво државље Аустрије може врло лако довести до јевропскога раздора»

— «Нац. цајт.» пише о најновијем незадовољству руске дипломатије са држављем грофа Зичија, Аустро-Угарскога заступника у Цариграду, да се збиља опажа нека сумњива промјена у том држању, које у том налази израза: «да се Аустрија све товише удаљује од Русије чим се овој више Инглешка приближује». Затим упућује лист Аустрију на тројцарски савез, у ком она налази најбоље јемство, «да непропане између двије столице».

— «Тајмс» миње о турском уставу овако:

«Ако је Мидат-пашин устав пошљедња концесија, онда је без користи даље дебатирање конференције».

— «Моск. Вјед.» кажу о проглашеном уставу: «он је порука на јевропске власти, која легализује биједу Хришћана, коју може поправити само окупација».

— «Московске вједомости» пишу: Јављају нам, да је сиромашно стање Црногораца — који послје борбе са Турцима, трпе сад нужду у стварима прве потребности а највише у хлебљу — изазвало велико саучешће у нашем обштемству. Говори, које је држао Веселички-Божидаровић у славенским благотворителним одборима у Петрограду и Москви изазвали су са свију крајева Русије ново пожртвоване у корист Црногораца. Осим мјера, које је предузео С. Б. О., да се што прије притече у помоћ Црној-Гори у Москви је независно од С. Б. О. при његовом данском одјелу, састављена особита комисија, под пресједништвом суп-

обратно бивше заклете бранитеље Турке, као што су лордови: Росел, Редклиф и Греј у највеће њихове противнике. Благодарен његовој неуморној радњи, његовим јавним бесједама и брошурама, у општем мишљењу Инглешке учинио се је прелом; и познато писмо Т. Карлејља није друго до плод трудова Виљема Гледстона у корист великога и светога дјела.

Ни један инострани државни радник, у садање вријеме, нема такву популарност у Русији као што је има бивши глава свето-царскога кабинета Виљем-Еварт Гледстон, и донета није је у толикоме степену нико заслужно.

Но Гледстон није поставио себи за задаћу само то да брани несрећну рају и да ради да она добије човјечанска права; његова друга, те мање важна цијел јест: Зближење Русије са Инглешком, установа сајуза, међу ова два колоса, од којих један заповједа над морем, а други је у великој раширеној својој влади на суви. Гледстон је дубоко увјерен, као што и сам говори, да су Русија и Инглешка позване да живе у друшби и да та њихова дружба мора имати благотворни уплив на сав остали свијет, да су обе ове државе позване, да испуне велику задаћу цивилизације у средини варварскијех племена, која сједе у колијевци човјечанства, и да ће се азијатски континент, особито средњи његов дио, одкрити за првотуп Хришћанства и принципа хуманитета само под утиљивом заједничке радње великијех држава које имају под собом неирегледне

руге рускога генералног консула у Дубровнику госп. А. Ј. Јонина. Цијел је те комисије, да снабдије Црногорце хлебљом прањем и аљинама.

Комисија намјерава обратити се к трговцима од жита надајући се да ће се наћи и међу њима и таквих који ће похитати у помоћ оскуднима.

«ТУРСКИ УСТАВ».

У стању смо, да саопштинмо турски устав, који је у Цариграду 12. о. м. проглашен, као што нам га је брзојав догласио:

Исти садржава у битности следеће установе: Нераздјелност царства. Султан је калиф Мусулмана и суверен свијех Отомана. Његова права и преимћтва иста су, која и других уставовјерних суверена на западу. Поданици царства називљу се «Отомани». Њихова слобода је неприкосновена. Ислам је државна религија, без теократског значаја и нема више никакве разликости. Вијерске привилегије општина и слободно вршење свијех вјерисповјести зајамчена је. Даље тачке јесу: Слобода штампе и наука, обвезна почетна настава, слобода зборованја, право петиције на коморе, једнакост свијех пред законом, пристојачност у јавне службе за свакога без разлике вјерисповјести, једнака подјела данака, којих побирање по нарочитом закону има бити *conditio sine qua non*. Властништво је зајамчено, домаће право је неприкосновено. За тим одређује се власт судбених столова. Нико се не одбија од свога приподног судца. Расправе су јавне. Право се бранења признаје. Одсуде се објављују. Државно одвјетништво нема никакву утицаја на судбене ствари. Забрањене су заплијене, работа, тортура, коло за раскидање. Министри су одговорни. Њих оптужује комора а суди им највиши судбени сто, састојећи од највишијех лица судова и управе. Чиновници се не могу одуштити без законита разлога. Установљује се њихова одговорност, од ове нијесу опрштени ни онда, ако су и налог имали од представнога, само ако је исти против закону. Уредиће се двије коморе: заступничка комора и сенат. Султан на ове управља посланице. Оне имају слободу гласовања и изјаве мњења. Забрањен је мандат, који обезује. Иницијатива у законодавству припадлежи министрима и заступничкој комори. Закони, предложени комори и претресани у њој добивају царску потврду. Сенат има право, да забаца законе противне уставу и да их поврати комори. Посланици су неприкосновени. Комора усваја законе по чланцима, и буџет по поглаљима. Установиће се рачунски одијел, вога ће чланове моћи само комора одуштити. Овај ће одијел на концу сваке године предлагати комори рачунски извјештај. Покрајинска управа увешће се на најширој основи децентрализације. Установиће се главна и општинска вијећа. Устав се може промијенити само онда, ако то закључе обадије коморе и ако то султан потврди.

«КАКВИ СУ СРБИ».

(С в р ш е т а к).

Осим осталог у Србији је још и број Руса апсурдно увеличан. Ово је наравно

било с намјером да би се код нашег јавног мљења она глупа завист спрема Русије развила. Чини ми се да сам виђео, неће њихов број стављен на 20,000 док међу тим свега и официра и простих војника ако буде између двије и три хиљаде. Ако би онима још додали око 2000 које болничара које слугу и ђачких својевољаца, то би извјесно имали веома либералан рачун.

Па онда погледајмо на несретан поцржај Србије. Она је са свију страна опкољена непријатељима. Мађари на сјеверној граници су јој заклети душмани и нијесу пропустили до сад ни једну прилику да јој каквог вреда не нанесу. Страх од Русије једино што их задржава. Па после Власи надајуће се да ће неке уступке од Турака добити показаше се непријатељи и стајаху на путу те Срби не могуће добити 50,000 задњаца, чега ради је многи храбри Србин главом и поразом платио.

Назад још и Чифути из Аустрије и других земаља радиле су живо против њих. Бечке новине су готово све у њиховим рукама; и они на тај начин, имају онај страшни и тајни утицај интересија свјетских. Овим оружјем су се они бездушнo служили против овог јуначког народа, јуначког велим, јер Срби и јесу обилато обдарени војничким особинама. Прије неки дан прошао је спровод рањеника до бровољаца за ужичку болницу и од њих најстаријем је било 72 а најмлађем 16 година.

Још се пребацивало Србима много и за саморањивање. Без сумње овога је било онолико колико би се и могло очекивати код војске састављене од фамилијарних људи, од којих су многи савршено пропали због одушевља од куће. Али кад се људи бране из шапчева онда је рука и глава најжешће изложена, па е тога не би право било сматрати сваку другу, рану на руци као знак самоповреде. Над неким очевидним самоповредама је преусуда пријеког суда извршена, а подобна судбина је постигла и неке рањене на прстима. Но немојмо бити сувише строги ни са овим престопреступницима. Ја се врло лијепо сјећам како су тражења «одсуства» (а то све «због прекојужних приватних послова») код наше инглешке војске пред Севастопољом тако била учестала, да се је једна општа наредба односно тога морала издати, а странци су се о нама, међу тим, с највећим презрењем изражавали.

Између релативних незгода скопчаних са одушевљем од куће може код разних људи бити велике разлике.

За једнога је одсуствовати пропаст за другога непријатност. Ја сам слушао како се нападало (у Инглешкој) на Лорда Кардуела зато, што је он наредио да се држе јесење маневре за вријеме кад се препеличе најбоље могу ловити; и ови препеличари су ти што тако жестоко осуђују оне слабије очеве српске, који су своје прете одкинули да спасу своју фамилију од пропасти.

Један други узрок непријатељском расположењу према Србији лежи још и у сентименталној природи овога рата. Да се тако мали један народ усуди да поремети берзе јевропске, нанесе штете толишпекулантима и загрози општем миру Јевропе само зато: да би ослободио своју браћу из руку дивље хорде азијске — та то је зло и наопако! Нијесу то трговачки

нити да се спомене име његова кривца, кад се буду прегледали рачуни за изгубљену крв и потрошене милионе у корист најсрамнијег дјела.

И ако није Гледстону пошло за руком да дође до своје цијели, и ако је егостичка политика у Инглешкој одржала побједу над принципима Хришћанства и хуманитета, то спет источни Хришћани ништа мање проникнути су чувственом дубоке благодарности к својему заштитнику, и сав руски народ дијели с њима то чувство.

У 1772 годни смутњама општијех избора за инглешки парламенат политични свијет, не само у саједињеним краљевинама влекке Британије и Ирландије но на континенту Јевропе био је поражен необичном вијешћу: лорд Брум, велики Брум био је забалотирован (неизабран) у Ливерпуљу, а његов срећан противник био је Ђорђе Канинг. Он је имао благодарити за своју срећу и сјајну побједу уливу Цона Гледстона једнога од најбогатјих трговаца у Ливерпуљу којега је интимним другом био Канинг. Цон Гледстон по произхођењу био је Шотландец, а по религији Пуритан. Он је био врло честољубив и желно је оставити свој ђеци не само велико богатство, којега је у њега и тада било доста, но и славу. Будући да он није могао доћи до великога имена ни у политици ни у литератури (и ако је био доста сретан и у томе као у другоме), то је он хћео, да ту празнину попуни у својој ђеци. За остварење своје завјетне

но појетски обзира што покварише комбинације дипломатама, навикнутим да рачунају са славољубљем Русије и Немачке, перфидијом Инглешке и револуционарним духом Француске. Овај је примјер заиста нешто ново; овакав ритерски дух редак је био и у средњем вијеку, а сад се ево јавља код једног простог, сељачког народа — народа, који није уложио свој новац у стране облигације, кога су сви чланови радници, и који није удешавао своје погледе по онима из лажних и лажљивих новина свјетских него се дао разгњевити кад је, вишео је се мати безчасти а дијете које и томе своме праветном гњеву, нашао одушку ступајући у борбу.

Слушао сам да је суревњивост спрам Русије произвела реакцију у Инглешкој, и да је оно природно несадовољство због неједнакости у Бугарској ишчезло. Но, сад, зашто би и били ми повјерљиви спрам Русије? Ако има ништа на свијету што се даје доказати то је: да се руска влада противила херцеговачком устанку; а ја знам за сигурно, да је уста влада чинила притисак на Србију у корист мира. Но у то вријеме су гомиле јадника предале преко границе, бјежећи испод турског ножа, и доносиле нове гласове о турском варварству које је све, наравно, изазивало опасну расдраженост у Србији Руси су пак били занјети својим освајањима у средњој Азији и нијесу никако били жељни да се суоче са заплетима источног питања, јер су знали да их ова могу увући у рат са Инглешком. Они сами нијесу ни били спремни за оваку борбу, и проста је то ђетињарија говорити о руским витритима «као узроку побуне у Херцеговини» и Бугарској, кад се знало, по нашим консулским и другим извјештајима, какве су грозне и непрестане патње раје тамошње. Али најзад какво право има Инглешка да затвори Русију у црно море, и да осуди милијоне Хришћана на најљуће невоље? Баш да речемо да Цариград пријеђе у руке Русима, питам, како може то нама да науди?

Ми би увјек могли одговорити на такав покушај заузећем Мисира, а узгред ослободити и сам тај јадни народ од гнусне тираније оног «прочеканог» Сатрапа који сатира своје поданике трошећи снагу њихову на опере и друге јевропске луксузе. Русија има најбоље право да заступља ове Хришћане, и да се стави између њих и њиховог угњетача. Она је отворила црно море 1829 год саобраћају свију народа; и прије тога су га употребљивали трговци са черкеским робљем. Њен други покушај биће да отвори Дарданеле ратним лађама цијелог свијета, и себи прокрчи излазак у средиземно море. Докле гођ међу тим ми држимо Гибралтар и Аден несмијемо се погужити на Русију, ако би она саградила утврђења на Дарданелима. Ја сам немогу ни пошто да увидим, како би заузеле Дарданела (које је свакојако прије питање за наше синове и унуке но за нас да ријешимо) могло сметати нашем пролазу за Индију, кад овај за цијело не води кроз Дарданеле но 500 миља јужно од истих. Сва је опасност нашем путу у Индији, грзња по најприје од могуће алијанције француско-италијанске, а ова се, извјесно неће моћи отклонити надушеном и нечовјечном политиком. Таква политика само може поставити темељ будућим ратовима. Горда и господарска политика

цара Николае на прилику, учинила је римски рат популарним код нас. Изванредно саможива и груба политика Инглешке у источном питању изазвала је код другог свијета толико незадовољства, да наши простији земљаци, који нијесу никад о томе своју главу разбијали, ни појма немају. Име Инглешке је везано са именом Турске и оне су обје подједнако мрске и Ливанским Хришћанима као и Русима.

У садашње вријеме од нас се тражи да стегнемо лапце милијона Хришћана, и да одржимо најбешче дјелове свијета под упропашћујућом управом једне варварске расе: а то све што хоћемо да радимо по преживјелим догамама покојних политичара, и што нећемо да узмемо у рачун знатне промјене које су наступиле и у Русији и у Турској. У првој земљи деспотизам је постао номиналним; јавно мњење тамо диктира монарху. У другој корупција дивљаштво и порок достигли су такав ступањ, да их ни сама савјест Јевропе више неможе трјети. Ништа по мом мњењу није за нас тако недовољно као овај дух ниске зависти спрам Русије — у данашњим околностима. Тај је дух по свој прилици и задавао страха цару Александру, и тиме неизмјерно допринио ужасима по Турској. Покољи у Босни и Бугарској јесу плод истога; а судбина хиљада јадних и умрућних бјежанаца може се приписати истој чињеници. Но најзад и цар се је дао покренути неодољивом снагом јавног мњења рођене му земље, показаном до сад у хиљадама израза и примјера.

Прије неки дан у Биограду — на Сави — ја сам имао прилике разговарати се са једним вишим, руским официром чедан млади ађутант се приближио и запита имали какво писмо за њега — почем је пошта дошла. Значајан осмјех пријеђе преко лица ове двоце, у исто вријеме, и мој официр речеми после пошто је своме другу једно писмо предао, да је оно од вјеренице ађутантове. Он јој је нудно био вјенчање, но она му је на то одговорила: «Још не. — Још не. Мене могу придобити заслуге против Турака. Иди и ослободи источну ти браћу, па онда, — после рата — ја ћу бити твоја.» И уговор је учињен под овим условима.

Дали је могуће дакле, да једна конзервативна влада, која је престано гворила о подржавању религије, и осуђује правац одвајања цркве од државе — да таква влада може да увуче земљу у рат у обрану султана и народа којег је девиза: смрт или ропство Хришћанима?

Хоћемо ли ми пристати да нам се ударе нови данци; да изгубимо много весело лице из наших домова, и да завинемо цијелу земљу у црно само да одржимо прљави деспотизам на Босфору. Нека се ово питање стави нашем народу на опјену и ја смијем рећи, да ће он на њега одговорити са свечано и одсудно «е».

У Биограду 12. Новембра 1876.

ЦАРИГРАД И ИНГЛЕЗИ.

Од Д. Иловајскога.

«Кад би ја био првијем рускијем министром, сав би свијет преврнуо, да завладом Цариградом». Те ријечи приписују Фуад шахи, који има претензију зајевропску образованост и на дипломатске врли-

године. По повратку своме у Инглешку, ђе је врло ласкаво био дочекао, био је одма изабран за члана парламента. Торријска партија признала је ову нову звијезду својим украсом и обраном против својих противника «внга», не предвиђајући при томе да ће ова «звизезда» и обрана» постати вођ либералне партије.

Кад је Виљем Гледстон ступио у парламенат било му је 23 године. Но то опет није ништа изванредно. Фокеу је било 20 година, кад је изабран у парламенат. Пиљ и Пит кад им је била 21 година, приписали су к своме имену за свакојега Инглеца знаменита слова М. Р. (Member of Parliament — члан парламента); а Канинг и Пелгаш у 22 години. За Гледстона можемо рећи то исто што и за споменуте министре т. ј. да је одма изл нисколеке скамије ступио међу законодавце. За ово одличје има благодарити од чести својим способностима, а од чести великоме покровитељству Херцога Њу-Кастла, који је вјељно љубио младога дипломата. У ово вријеме била је жестока борба међу партијама у парламенту, и конзервативци гледали су на младога депутата као на свога будућега вођа.

Његово богато стање, сјајна универзитетска карјера, поштење и тврдоћа карактера — све ове каквоће добиле су одма велики значај. Он је одма постао један од најушљивих људи у палати опјигина. При томе се је владао знаменитим дипломатичким тактом. Кад је ступио у средину народнијех преставника он није

не. Ако дојста њему спада помевута фраза она потврђује присуство тих врлина, јер она није без некога хитрог лукавства. Он није рекао: кад би ја био рускијем министром, све би силе употребљено да ослободим балканске Славене. То би имало несравњено више смисла али неби било пробитачно за турске хорде. У последње вријеме сва рађња инглешко-турске политике онајвише тежи да подигне на оружје Јевропу против Русије, проти нашим измишљенијем тежњама и помислима на Цариград. Узалуд је готово сва руска штампа одрицала такве тежње и замисли. Најпосље, да ми заиста немамо у виду никакве своје користи, ако ступамо за угњетене, и светиње нашијех побуда, биле су објављене са висине рускога престола. Али диндушмани Славенства упорно продужавају тврдити своје, а Инглешка пријети, да ће заузети Цариград, да га изабави од рускога грабежа. Ми се бојимо, да та пријетња, макар била и колика, неће постићи њезину праву цијел. Одиста ми примјећујемо, да она у нас производи неки утисак, т. ј. изазива неку опасност. О њима и намјеравамо говорити.

Какак је главни интерес, који руководи пркосну инглешку политику у источном питању? Смијело одговарамо: интерес трговца, који дрхће над његовом трговином и над његовијем пазаром. Турска царевина, са њезином оширним прибрежном линијом, неразвитом трговином и многобројнијем, савршено одкритијем за Инглезе пристаништима служи великим стовариштем њихових манифактурних производа. Ослобођење хришћанских народа, т. ј. подигнуће нових држава у предјелима царевине, на сваки начин изазвало би за собом и економне преврате на истоку, а ко зна да ослобођењем народима неби пало на ум имати своју трговачку политику, и почети заматати тарифе и развијати своју властиту манифактуру. Инглешка трговина може се поколебати, може заљубљати у темељу на једном онајглавних њезиних стоваришта; може дочекати и тога, да издржава конкуренцију са мјестним производима, или да тражи нови пут за стоваришта. Та љепше је да све остано по староме, а што милиони Хришћана стећу под варварскијем јармом, за трговину то је ствар од другог реда. Ето од куда произлази онако упорна тежња за цијелокупношћу; од куда произађоше онакве крајње безжалосне мјере, као: распаливање мусулманскога фанатизма, бугарски покољ, свргнуће и убиство султана, пораз Србије и т. д. У свијем тијем догађајима политички агенти инглешки показали су такву енергију, такву умјетност, да би ми готови (или плескати им, да су те врлине биле окренуте на добро човјечности. Та народност нема узалуд за собом богату историчку прошлост, није узалуд достигла високога политичкога развитка! Али њезина морална врлина представља жалосни призор у садашњем питању.

Не треба мислити, да Инглешка сама озбиљно тежи, да завлада Цариградом. Њезини политичари врло добро разумију, какве би се одтуда велике тегобе породиле. Да Инглешка завлада Цариградом, Русија би лако могла саставити против ње коалицију морскијех држава. А и без коалиције неби било трудно истиснути од туда Инглеце. Прије свега, на дугом кривудавам брјегу Босфора, доста је са сува заузети ма коју тачку, да се тијем са-

јуришао одма напријед као Дизраели, који је гледао једва час, да се покаже напријед. Гледстон, напротив држао се је с почетка у задње, понашао се је врло скромно, као што пристоји младоме човјеку, који зна да је на њега обраћена општа пажња, да се на њега полагају велике наде, и који управо не жели ризиковати општу симпатију или тако рећи, метнути све на једну карту. Гледстон је ишао полако и чекао је.

Истина он се је после јавио као оратор, али и то само онда, кад су околности изечкивале, но и тада се је показао скроман и спокојан, али не без енергије. Одма у почетку политичка карјера Гледстонова показала се је сјајна и није престала бити таквом. Истина, вријеме и околности много су му помогле у томе, али опет за све то има највише благодарити својим способностима, своме многостручном образовању и неуморној енергији. Гледстон је имао срећу у томе што није наилазио ни на какве препреке које кадкад заустављају људе у своме раду; њему није било потребе чинити очајне напоре, које многи морају чинити да прокрче себи пут и на које се често пута троши најбоља снага живота. У то вријеме кад су многи народни радници изашли на политичку арену, пошто су истрошили готово сав свој живот, Гледстон је ступио на исту у најљепшем цвијету младости. (Свршиће се).

вршено одвоје Инглеци од црнога мора, а још је боље заузети тачку на брјегу Дарданела, па их одвојити и од самог Цариграда, не држим, да би се Турци обрадовали томе заузећу и да би т ад остали у савезу са својим покровитељима. Не, питање о Цариграду још није сазрело. Да се завлада Цариградом, треба бити једнако силнијем, и на мору и на суви, а ни тај начин ни Русија ни Инглешка сама по себи, немогу се поуздано надати на њега. Од скоро штампа је геворила, да Инглешка тежи, да заузме особито острве у пристаништима и при ушћима ријека по којима иде бродовље. Добро, кад Инглешка жели, да нарочито завлада острвима, Цариград тамо ништо не подпада. Па он би био и с неруке за Инглешку, за то што са свијем не лежи на путу у источну Индију. Да Инглешка завлада Мисиром, то је друга ствар, али и то би могло изазвати доста опасности од стране других морских држава, а нас Руса, то се готово и не тиче.

На тај начин сад нам не треба водити бригу о судби Цариграда. Све демонстрације, које су из тога произашле, имале су своју истину цијел, одући нашу пажњу од главне и непосредне задаће наше: «Ослобођење Славена». Погледајте у лице радњу Инглешке. Њезино ваљано учење у Бугарској и у ђунишкој катастрофи, њезини дипломати, официри, полови, морнари и новци које они сићу на подпору орде, у предстојећој борби са Русијом — па да ли је токолико гођ налик на тежњу, на намјеру заузети Цариград? Не, ако Инглешка употр б љује све силе и троши грдне суме, да подржи турски јарам по свуда, у том је ништа друго не руководи до њезине омиљене цијелокупности турске, па макар шта је стејао. Да постигне тај резултат, свачему је прибјегавала и прибјегаваће. Прије свега, непријатељи Славенства користоваће се без сумње са конференијом, да изиграју вријеме и протегну ствар до прољећа. Ако им не помогну пријетње здузећем Цариграда и новијем распаливањем мусулманскога фанатизма (као да се не требљавање Славена прекратило) душмани ће наши заћи с друге стране, они ће, дакако, из далека завести бесједу о дијелује Турске. Ако то не поможе, ако и ми необратимо пажњу на комедију турске конституције и не пристанемо на продужеће рока окупације Бугарске — предлагаће другу војску, само не руску. У крајњем случају, т. ј. ако им ништа не пође за руком, обрати ће се к нашем великодушњу. У кратко, ту ће свашта бити измишљано, само да се затегне питање, да нас уморе, да дочекају нове комбинације, а најшосје да сачувају цијелокупноот!

Посље тога, кад је искрва јасан одношај Њемачке, достојан њезиних великих људи, намјера Инглешке, да састави против Русије коалицију, тешко да ће се увјенчати успјехом. Аустро-Угарск, сувише је немогуће, да би ступила с нама јвно у борбу. Инглешка по свој прилици неће се одказати борбе с нама, али изгледа да ће она ту ствар удесити тако, да наше бродовље не нахуди њеној трговини, и да не можемо ни помислити о експедицији у источну Индију. Инглешка ће ратовати с нама без објаве рата, тако рећи у турском одјелу и под заставом полумјесеца. Неби горе било, кад би се о томе раније, док је на вријеме помислило. (Свршиће се).

БЛУНЧЛИ О ИСТОЧНОМ ПИТАЊУ.

О том саопштава у «Моск. вједом.» госп. А. С. Алексјејев следеће:

Науци непредстоји, да ријешити источно питање: тај «гордијев узао» савремене политике чека свога Александра да га расијече са мачем својем. А ништа мање у овакво вријеме, кад је јавно мњење узбуђено до крајности, кад су политичке страсти готово мах предузеле, и кад узалуд тражимо тврду основу, на коју би се магло ослонити у том лавиринту разноликијех мишљења и назора, — у тако вријеме неби с горега било, да прислушамо глас науке, нарочито кад она говори устима таквога учењака, као што је Блунчли, на кога овтаритет позивају се колико људи науке толико и практични политичари, и кога један италијански писац називље Ликургом у области међународнога права. 24. Новембра држао је Блунчли бесједу „Die orientalische Frage und das Völkerrecht“ у ученом друштву, познатом под именом „Historisch-politischer Verein“ То друштво сачињавају онајвише професори хайделбершкога свеучилишта и његове сједнице нијесу јавне, тако да само чланови истога могу друга лица у сједницу довести. Благодарени добротни и љубазности професора Блунчлија који нас у сједницу уведе, добиемо прилике, да упознамо читаоце са његовим назорима о источном питању.

Блунчли одпоче своју бесједу са тачним одређењем свога предмета. од-

мисли Џон Гледстон изабрао је свога најмлађега сина Виљема-Еварта који се је родио 29. Декембра 1809 и који је још од младости показао велике умне способности. Старац Гледстон посветио је сав свој живот умноме развићу свога сина љубимца, на којег је он полагао славу и величину. Овијем мислима било је суђењо да се остваре.

Када је Виљему Гледстону било не више од 10 година, отац га је почео посвећивати финансији и политици, и с намјером да у њему развије добра суђења о предметима ступио је с њим у правдања и препирке о савременим догађајима. Млади Виљем заинтересовао се је овом полемиком, која је у њему пробудила самољубље и раздражила га на љубав за знањем. Канинг, који је често долазио у дом Гледстонов, такођер се је заинтересовао даровитим бечаком, који га је често удивљавао својим питањима и одговорима о политици и финансији.

Кад је Виљем Гледстон ступио у итонски колеџијум, био је један од најбољих васпитаника ове аристократске школе. Такав сјајни успјех показао је у оксфордском универзитету, ђе је положио тако сјајни испит, да је партија Торрија полагаала на њега велике надежде још док је сједио у школској скамији. Гледстон је свршио курсе универзитета, оставивши после себе неозгладиви спомен у срцима (војијех професора. Те године он је по инглешком обичају, предузео путовање по континенту Јевропе ђе је провео више од

ма је у почетку објавио, да он неће говорити о устанку јужнијех Славена, нити о узроцима, који су га изазвали; да ће оставити на страну српско-турски рат и одношај рускога опшњинства и руске владе к њему, да својој оцијени неће подметати политику лорда Биконсфилда, да се неће упуштати у заговетне предпоставке о честољубивијем плановима Русије. Његов говор неће обухватати све фазе источне кризе и другијех питања која је она изазвала. Његова је задаћа скромнија али одређенија. Он ће да претресе само питање, које је нетакнуто најновијем догађајима, наиме, питање о мијешању јевропских држава у унутрашње ствари Турске, али и то питање може бити проматрано са разних страна. Он допушта прије свега оцјену са гледишта политичких одношаја, т. ј. са гледишта интереса, које могу повући из интервенције поједине за интересаване државе, и са гледишта последица, које може да изазове тако заједничка дипломатичка радња за политичку систему Јевропе уопће и међународнога положаја Турске напоље. Но говорник оставља на страну те политичке одношаје; они већ по свом својству недопуштају безпристрасне оцјене; они стоје у самом течају политичких страсти; они се преблизо тичу народних интереса, да би већ у садашњем времену, кад су управ те страсти достигле вршак узбуђења, могла престати суду науке. Остављајући дакле на страну те политичке одношаје, говорник је науман да ријешава питање о интервенцији, и то само са гледишта права. Задатак његов има одговорити на питање: **Имају ли право јевропске државе мијешати се у унутрашње ствари Турске?**

I.

Да то питање ријеша, побринуо се Блунчи прије свега, да објасни слушаоцима међународни положај те државе, које унутрашње ствари имају се јавити као објект интервенције јевропских држава.

Аргументат, којим је он успео да докаже, како Турска заузима изузетан положај у међународном савезу, и како се по том на Турску немогу безусловно намијенити начела, лежећа у међународном сајузу, те како ова морају бити промијењена у односу на њу, — налази се у шљедећем:

Сама идеја међународнога права обухвата све човјечанство. Имајући за свој основ човјечанску природу, она се мора распростри свуда, где живе људи. Имајући правни а не религиозни основ, међународни сајуз није подигнут на господству једне обитељи, него је власта, да обухвати све народе, који су достигли извесни степен развића, на ма каквој народности спадали, на ма коју вјеру вјеровали.

Али међународно право, као посељдак хришћанске културе може се у свој својој снази примјенити само на те народе, који су носили те културе. А кад је то тако, нема сумње, да сви народи још нијесу сазрели на толико, да као равноправни чланови ступају у међународни савез.

Да ли међу такве народе не спадају Турци?

Нема сумње, да су начела политичког живота Турске дијаметрално противположена онијем, која леже у основу државног живота јевропских народа.

Ако се је државни строј последњих потпуно еманциповоа од утљива религије, то напротив у Турској коран лежи у основи не само приватног, него и јавног и политичког живота.

Ако се државни живот Јевропе не оснива на искључивом господству једне релије, и сви грађани јевропске државе користују се равноправношћу, на ма коју они вјеру исповједали, то је Турска напротив, држава теократичка, и само једни правојерни у њој су за право способни. Свештеници клоде се од активнога учашћа и утицаја на политички живот; у Турској утљиве се не само чуваоци религиозније догмата, него и толковатељи закона државнијех. Ако се у Јевропи јавља гласење вујући моћ права у томе смислу, што су одређене строге норме за правојерну радњу органа државне власти, и ако се та власт креће у пределима, који су одређени законом; у Турској државна власт, лична је власт султана, која ако се чим и управља у својој радњи, то не законом, него «завјетом пророка». Превлашћу религиознога елемента објашњава се још једна веома истичућа се црта у политичком животу Турске — а то је неуважење закона као таквих. Коран — то је турска конституција, закони су потребни само у толико, у колико требају као разјашњење и допунење корана, или барем у колико му непротивурјиче: док извјесна установа државне власти, иде против основних начела, која је прогласно про-

рок, одма таква установа нема силе над правојернијем, нити га ма колико било обвезује. За мусулмана коран је почетак и крај сваке премудрости, из њега он не само при правила за свој приватни живот, него још наводи и упутева, какве има дужности према државној власти, и каквијем се правима он користује као грађанин. Од туда се види, да закони, који од државне власти истичу, имају за њега само другога реда значај; равнати се по њима мусулман држи сувишно: док он ради сагласно корану, он зна да стоји на темељу, кога не смије поколебати државна власт.

Па ни сама та државна власт не признаје да је одговорна пред законима, које је она сама издала, ако се не слажу са кораном. А оваки закони били су они фермани, који су под притиском јевропске дипломатије издани у корист хришћанских поданика турске царевине. Они се никад нијесу остваривали, и не само ради тога, што се нијесу слагали са државном организацијом Турске, основаном на господству религије мухамедове, него и с тога не мало важнога узрока, што су ти фермани протусловили системи, која је ради политичких интереса овлашћивала угњетача турских поданика, који нијесу господствујућега племена. Та иста система била је политичко средство, помоћу кога су Хришћани засуђени и лишени свакога средства за самостални развитак, те ради кога само и постоји турско господство на балканском полуострву. Осим тога та политичка система јест посуда у којој се чува ислам. Да није ње, религија оборена на степен исповједи појединих лица, морала би погинути у неравној борби са хришћанском културом. Дакле државна организација Турске врло је потребна услов за господство ислама. Напротив политичка система турска непотпомагана религијом, губи сваку цијену, и лишена животворећег начела, постаје пустом формом без садржине. Фермани, који су издани у корист Хришћана одричу ту политичку систему и права су пропаст ислама, пропаст турскога царства. Не треба се чудити, што су Турци издавали те фермане са тврдом намјером, да их никад остварити неће, али се морамо чудити државним људима Јевропе, који су вјеровали турским обећањима, кад су их на велику силу добијали од турске владе, а добијши једном та обећања, они се више нијесу бринули о судби Хришћана.

У државном животу турске има још једна црта, која показује, каква је грдна разлика међу њим и осталијем члановима међународнога савеза. Ако се у посљедњем сви грађани користују равнијем правом, и ако се неразликују по народности на балканском полуострву; међу Турцима с једне стране — и осталијем поданицима отоманске царевине с друге — такве једнакости не постоји. Ако су у јевропским државама сви елементи, на ма какви они били поријекла, успјели да се асимилију или барем ако иду на суерет асимилирају, у Турској до данас нијесу изцезле посљеднице завојштења, и покоритељи као покорени и дан данас су један против другога, као што су били први дан турскога покорјења. Ако становништво јевропске државе саставља народ као једну политичку цјелост, у турској поједина племена ограничена су само подчињењем неограниченој власти Султана. Начела политичкога живота Турске немају савршено ништа обћега са начелима, која је израдио државни живот Јевропе.

Благодарећи тијесној савези, која постоји међу унутрашњим животом држава и њиховим спољашњим одношајима начела лежећа у основу права поредка појединих јевропских држава, у исто доба служе као руководеће норме за њихов спољашњи одношај и јављају се као обћа савеза, саједињавајући јевропске државе у једну међународну заједницу. Држава која не признаје та начела, која не постоји на основу права обћега, свијем јевропским државама, који састављају међународни савез, таква држава не може никад бити као равноправни члан тога савеза. А Турска је баш така држава; јер њезни политички живот одриче та начела, на којима почива савремено међународно право цивилизованијех држава.

Може се ко позвати, да је Турска пожртвовано примљена 1856 године у концерт јевропских држава, и да је њезни међународни положај био признан парижским трактатом. Али обраћати пажњу на тај међународни уговор, ту није умјесно јер тај уговор увео је Турску у међународни савез само под тијем условом, да оствари реформе, које је она обећала у хати-хумајуму.

Међутим свему је свијету познато да Турска није извршила тога услова; хати-хумајум остао је мртвијем словом, а

а није обасуо Хришћане онијем добрим, која је од њега очекивала јевропска дипломатија. Кад је Турска нарушила 9. параграф парижкога трактата, под условом извршења кога је она и била примљена у међународни савез — она је са тијем одријешила јевропске државе дужности да поступају с њом, као равноправнијем чланом тога савеза. Невзвршивши тај услов, Турска је производно иступила из савеза у који су је на сиду увукли њезни доброжељатељи са запада,

Са тим јасним доказима, које је трудно побити, Блунчи је доказао, да се немогу безусловно примјенити на Турску начела установљена савременим међународним правом, цивилизованијех држава. Какво је начело израдило то међународно право, према питању о интервенцији?

(Свршиће се.)

ЦЕТИЊЕ, 24. Декембрз. — Аустро-Угарски дипломатски агент г. Темел повратио се, послјиде дужег бављења у Бечу, јуче на Цетиње.

— Његова Свјетлост, књаз Никола подијелно г. Симу Поповићу, књажевском секретару командерски крст ордена књаза Данила.

Најновије.

— Главни заповједник руске војске књаз Николај, болује од назебе; до 12. о. м. није му било боље.

— Министарска криза у Србији окончана је тијем, што је министарство Ристићево и надаље остало, као што данашњијем приликама и одговара.

— Лорд Елијот, енглески заступник у Цариграду опозван је; отуд се закључује, да је међу Русијом и Енглешком постигнуто потпуно споразумљење.

— Српско-аустријска распра смирила се, пошто је Србија дала тражену задовољштину, која је састојала у следећем:

1. Заповједник биоградске тврђаве има се сврћи;

2. Строго казнење стражара, који је на параброд «Марош» пуцао;

3. Аустријска ратна застава, која ће се истаћи на мониторима ниже биоградске тврђаве, има се поздраити са 21 топовским метком са биоградске тврђаве. У исто доба учиниће застави војену почаст српска војска, која ће се упарадити на српским бедемима.

— Примирје продужено је до 1. Марта по новом.

— Из Беча телеграфују, да би се порта противила аустро-енглеско-руској окупацији, по не аустро-енглеској без Русије. Султан би отишао у Дренопоље, да подиже све против Русије. Порта да је спремна задовољити Црну Гору и Румунију.

«Дајче. Пајт» има телеграм из Пере од 14. о., у ком каже: У петој и шестој сједници конференција предложио је Игњатијев земљовиде новоустројенијех покрајина. «Трнова» и «Софије» те повећане Црне Горе. Закључено је да Црна Гора у будуће нестоји у никакву вазалском одношају према порти....

Даље јавља иста брзојавка, да су истага дана у вечер демонстровали Турци у корист Митхата а проти Игњатијеву. Елијот је добио допуст на неизвјесно вријеме; а сва је прилика, да ће се и остали чланови развићи.

Књижевност.

„Српска Зора“

илустровани лист за забаву и поуку.

«Српска Зора» излази од нове године редовно у мјесечним свескама, а доноси осим појединих чланака опис, рецензија и прегледник биљежака, новеле и приповједке, које српских, које страних модерних писаца.

Обраћамо пажњу нашег читалачког свијета на најновије дијело Стевана М. Љубише, што га је уступио уредништву «Српске Зоре» дијело је ово повелико а наслов му је: «Причања Вука Дојчевића» скупио и сложио С. М. Љ.

Лист се штампа у познатој штампарији Јанка С. Ковачева.

Преплатна је цијена листу: за Аустро-Угарску на читаву годину ф. 6, на пола године ф. 3, а на четврт године ф. 1 и 50., новч; за Србију на читаву годину 72 гроша, на по године 36 гроша на

четврт године 18 гроша; за Црну Гору, Немачку и Русију на читаву годину ф. 7.

Г. Скупљаче умољавамо да се својски заузму око скупљања претплате и растуривања овога листа.

Преплата се шаље на адресу: Administration der „Srpska Zora“, III. Burggasse N.ro 24 in Wien.

У наклади књижаре браће Јовановића у Панчеву изишао је и разашље се

«З И М З Е Л Е Н»

Забавни календар за 1877 годину.

Уређује досадашњи уредник «Полаженика».

Цијена је само 20 новчића.

Садржина је овом календару:

I. Календарски дн: Црквено рачунање времена. — Мјесечни знаци. — Годишња времена. — Пасхалија. — Ускрће бити. — Помрчења. — Небесни знаци и шта они значе. — 12 мјесеци. — Мијене мјесеца. — Неђељна еванђеља.

II. дн (поука и забава): 1) Шта сад чине бијеле виле (пјесма). — 2. Арштанак без невоље. — 3. Путничка пјесма. — 4. Живко Смртнић. — 5. Сонет. — 6. Како је поп Н. страдао. — 7. Мојој Милуни (пјесма). — 8. Нешто о гријању. — 9. Анедоте. — 10. Слике: а) Утјеха, б) Три погледа, в) Дух Соломонов, г) мјесец и облаци, д) Спомен. — 11. Загонетке. — 12. Одгонење. — 13. Вашари. — 14. Лествице за жиг.

Овај календар удешен је као досадашњи «Полаженик», он ће забављати своје читаоце, а за ваљаност садржине, јамчи име уредниково. Малена цијена отвара му врата свију оних, који не могу скупиће календаре да набављају. Препродавци добијају 25 на сто рабата или по 15 новч.

Наручбине молимо да нам се одмах пошљу, да свакоме за времена разаслати можемо.

Календар за писарнице (Wandkalender) по 40 новч. а за препродавце по 30 новч. препоручујемо такође овом приликом.

У Котору добијају се наши календари код г. Шпира Петровића.

Панчево, Декембра 1877.

Књижара браће Јовановића.

(2—3)

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Тропути, што је начином баш срдачним почашћено било тијело незаборављеног и љубезног мужа односно брата и оца Попа Вука Поповића пренаглог смрти отетог нам дне 24. Новембра 1876. изјављујемо нашу најтоплију захвалност свим ц. к. властима, свештенству и частним грађанима а особито ц. к. гимназији и наугици, који допринијеше да спровод сјајнији буде и тим изказаше задњу почаст покојнику, увјеравајући их да нећемо никада заборавити толику указану љубав.

За брата, сестре и синове одсутне удчиљена супруга Стана и неутјешиви син Веселин.

Кореспонденција „Гл. Црногорца“

Госп. П. У. И. Рيسان: Жао нам је, што неможемо да уврстимо ваше припослано, кога мањкују критерија: На челу «Вијенца» нађосмо, где пише: «рукописи се невраћају». — Како и зашто онда да уредништво тога листа чини с вама изнимку? То у припосланом није доказано.

— Госп. Л. Р. Новисад: Ваше мисли претекла су већ готова дјела: реорганизација српске војске обављена је чиме је и вашој мисли задовољено; зато држимо, да је увршење ове теме сувишно.

— Госп. А. Г. Петроград: Учинићемо по жељи. А ви само напријед и добросте нам дошли.

— Г. П. У. Книн: Камо ваше старо веледује? — Чему се обзирати на ситуацију у овом времену? Недајмо се са вишине опште ствари снижавати на ништавост лична зајевница! — Добро и зло дјело има противника; али поштење на концу триумфује. И у тој мисли недајмо се у својој узвишеној радњи ничим пометати. А кад велико дјело окончамо, онда ћемо рачун полагасти и на суд позивати.